

HOZIRGI ZAMON XITOIY TILI TERMINOLOGIYASI

Karimova X.A

ToshDJTU xitoy tili va nazariyasi kafedrası o'qituvchisi

ANNOTASIYA

Terminologiyani o'rganish zamonaviy tilshunoslik tadqiqotlarining eng dolzarb yo'nalishlaridan biriga aylangan. Maqolada zamonaviy tilshunoslikda terminologiyaning ahamiyati va roli ochib berilgan.

Kalit so'zlar: *Xitoy terminologiyasi, tilshunoslik, terminlar.*

THE CONTEMPORARY CHINESE TERMINOLOGY

ANNOTATION

Study of Chinese terminology must be conceptually connected with Chinese lexicology and lexicography. The article is devoted to the role and place of Chinese terminology in linguistics.

Key words: *Chinese terminology, linguistics, terms.*

O'tgan asrning o'rtalaridan boshlab zamonaviy xitoy tili terminologiyasini lingvistik nazariy jihatdan chuqurroq o'rganish zarurati paydo bo'ldi. Terminologiya masalalari xitoy va rus olimlari tomonidan zamonaviy lingvistik tadqiqotlarning eng dolzarb sohalaridan biriga aylandi. Bu tilda terminologiyaning ahamiyati ortib borayotgani va zamonaviy xitoy tilida atamalarning shakllanish, rivojlanish va amal qilish jarayonlarini yetarli darajada o'rganilmaganligi bilan bog'liq. Lug'atning terminologik qatlami xitoy tilining dinamik elementiga aylanib bormoqda, bu esa o'z navbatida atamalarni yanada batafsil va tahliliy o'rganishni talab qiladi. Xitoy tilida atamalarning shakllanish qonuniyatlarini, ularning tuzilishi va semantikasini o'rganish hozirgi zamon sinologiyasining eng muhim vazifalaridan biriga aylandi.

Xitoy tilida yangi atamalar va terminologik iboralar doimiy ravishda paydo bo'laveradi. Fan va texnikaning rivojlanishi, inson faoliyatining barcha sohalarini kompyuterlashtirish, Xitoyning jahon xo'jaligi tizimiga faol integratsiyalashuvi ko'plab ilmiy fanlarning kontseptual apparatini tubdan qayta qurishga va yangi bilim sohalarining paydo bo'lishiga olib keldi. yangi nominatsiyalarni talab qiladigan yangi tushunchalar ko'paydi.

Hozirgi xitoy tilining terminologiyasi terminologik tizimlar bo'yicha amaliy ishlar tajribasidan kelib chiqqan va leksikografiya (Chjen Shupu, Feng Zhivey va

boshqalar) asosida shakllangan [10; 11]. Rus filologik adabiyotida zamonaviy xitoy tilining terminologiyasi asosan maxsus tillar muammolari bilan bog‘liq masalalar doirasida ko‘rib chiqiladi (I. D. Klenin, V. V. Ivanov, O. P. Frolova) [2; 3; 9]. Hozirgi zamon xitoy tili deganda biz 20-asrning ikkinchi yarmidan boshlab hozirgi kunga qadar rivojlangan tilni tushunamiz.

Har qanday tilning, shu jumladan biz ko‘rib chiqayotgan xitoy tilining terminologiyasini o‘rganish predmeti so‘z yasalishi va maxsus so‘zlarning ishlatilishini o‘rganish bo‘lib, uning yordamida insoniyat tomonidan to‘plangan bilimlar ko‘rsatiladi; barcha atamalar uchun umumiy bo‘lgan umumiy xususiyatlarni aniqlash; yangi atamalar va ularning tizimlarini yaratishning optimal usullarini izlash; allaqachon mavjud terminologik tizimlarni takomillashtirish; turli tillar terminologiyasi uchun umumiy universal faktlarni izlash; rus, xitoy va boshqa chet el tajribasini umumlashtirish.

Hozirgi zamon xitoy tilining terminologiyasi asosan maxsus lug‘atga va shundan keyingina denotatsiyaga qaratilgan. Sinonimiya va omonimiya muammolari, xitoy tilining o‘ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, alohida o‘rganishni talab qiladigan sohadir. Xitoy tili va maxsus lug‘at atamalarining o‘ziga xos xususiyati uning birliklarining tushunchalar va nomlangan ob‘ektlar bilan bog‘lanishining o‘ziga xosligidir. Xususan, terminologiyaning umumiy nazariyasida maxsus lug‘at muammosiga A. V. Superanskaya, N. V. Podolskaya, N. V. Vasilyeva to‘xtalib o‘tishgan[5; 6]. Xitoylik tadqiqotchi Chjen Shupu xitoy terminologiyasining rivojlanishida rus terminologik maktabi nazariyasining ahamiyatini ta’kidlab, rus olimlari A.V.Superanskaya, N.V.Podolskaya, N.V. Vasilyeva unga Heilongjiang universitetida shakllangan terminologik maktabni shakllantirish to‘g‘risida qaror qabul qilishga yordam bergan.

Har qanday tilning terminologik tizimining muhim xususiyati - bu tushunchalarni tasniflash orqali yaratiladigan va atamalarning bir xil qurilishida amalga oshiriladigan izchilligi.

Terminologiya fan sifatida yaqinda shakllangan. S. V. Grinev bu yosh fan insoniyatning kelajakdagi taraqqiyotida nihoyatda muhim rol o‘ynashini ta’kidlagan [1].

Yosh fanning shakllanishi davrida zamonaviy xitoy atamashunosligining nazariy asoslari alohida olimlar va ilmiy maktablar tomonidan ilgari surilgan tushunchalar va qoidalar yig‘indisidan iborat bo‘lishi tabiiydir. Zamonaviy xitoy terminologiyasida uchta asosiy terminologik maktab shakllangan bo‘lib, ular terminologiyaning turli sohalarida ilmiy tadqiqotlar olib boradilar: Harbin, Pekin va Shanxay.

Chjen Shupu filologiya fanlari doktori, professor, Heilongjiang universiteti terminologiya instituti direktori, aslida Harbin terminologiya maktabining asoschisidir.

Bu maktabning asosiy xususiyati shundaki, bu maktab vakillari o'z tadqiqotlarida rus terminologiya maktabi yo'nalishiga amal qiladilar.

Filologiya fanlari doktori, professor Feng Chjivey tomonidan taqdim etilgan Pekin maktabi Kanada terminologik maktabining yo'nalishiga amal qiladi.

Shanxay maktabi Shanxay Tongji universiteti tadqiqotchilari tomonidan taqdim etilgan.

Professor Chjen Shupu fikriga ko'ra, qo'shma terminologik tadqiqotlar Xitoy terminologik maktabining terminologik leksikografiyasidagi katta tajribani hisobga olgan holda rus terminologik maktabining nazariy qoidalariga asoslanishi kerak [10]. Xitoy tadqiqotchilari tomonidan to'plangan katta amaliy tajriba rus olimlarining nazariy ishlanmalari bilan boyitilishi mumkin.

Tadqiqotchi hozirgi zamon xitoy tilining maxsus lug'atini rivojlantirish uchun dunyo terminologiyasining ko'pchilik yetakchi mutaxassislari tomonidan qabul qilingan deb hisoblanishi mumkin bo'lgan nazariy qoidalarini tizimlashtirishi, ulardan mavjud nazariyani ishlab chiqish va tushuntirishga, munosabatlar va qonuniyatlarni izlashga qaratilgan keyingi tadqiqotlar uchun mustahkam asos sifatida foydalanishi kerak.

Terminologik tadqiqotlarning dolzarblashuvi ShHT (Shanxay Hamkorlik Tashkiloti) mamlakatlari hukumatlari tomonidan ShHT ta'lim makonida xalqaro hamkorlikni uyg'unlashtirish bo'yicha belgilangan maqsad bilan ham bog'liq. Bunday hamkorlik universitetlar, akademik muassasalar va boshqa terminologik tashkilotlar o'rtasida samarali ilmiy va ta'lim hamkorligiga yordam beradi.

Ushbu qo'shma tadqiqotlarning terminologiya sohasidagi dolzarbligi bir qator ob'ektiv va sub'ektiv omillar bilan bog'liq. Muhim omillar qatorida, eng avvalo, geografik omilni – universitetlarning fan va ta'lim sohasidagi yaqinligi va an'anaviy hamkorligini nomlash zarur.

Bunday markazning tashkil etilishi universitetlarning ilmiy salohiyatini rivojlantirish uchun Rossiya va Xitoy universitetlarining Rossiya va Xitoyning yetakchi akademik tadqiqot institutlari bilan o'zaro hamkorligini ta'minlaydi.

Xalqaro terminologiya markazi ShHT doirasida ham, ikki tomonlama xalqaro hamkorlikda ham Rossiya-Xitoy hamkorligini terminologik ta'minlash bo'yicha qo'shma ilmiy loyihalar va ta'lim dasturlarini tayyorlash va ishlab chiqish bilan shug'ullanadi.

Zamonaviy xitoy tili doirasida birgalikda olib borilgan tadqiqot natijalari leksikologiya va terminologiyaning dolzarb muammolarini hal qilishga sezilarli ta'sir etadi, albatta, bunday tadqiqotlar zamonaviy xitoy tili terminologiyasini ko'p qirrali lingvistik tahlil qilishning birinchi urinishi ekanligini va xitoy tili terminologiyasi zamonaviy tilshunoslikda kam o'rganilgan soha ekanini ham hisobga olish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Гринев Гриневич С. В. Терминоведение: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Изд. центр «Академия», 2008. 304с.
2. Иванов В. В. Терминология и заимствования в современном китайском языке. М.: Наука, 1973. 135 с.
3. Кленин И. Д., В. Ф. Щичко. Лексикология и фразеология китайского языка: курс лекций. М., 1978.
4. Реформатский А. А. Что такое термин и терминология? Вопросы терминологии. М.: Наука, 1961. 324 с.
5. Суперанская А. В., Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. Общая терминология: Вопросы теории. М.: Наука, 1989. 243с.
6. Суперанская А. В., Н.В. Подольская, Н.В. Васильева. Общая терминология: Терминологическая деятельность. Изд.3-е. М.: Изд-во ЛКИ, 2008. 288 с.
7. Семенов А. Л. Лексика китайского языка. М.: АСТ: Восток Запад, 2007. 284 с.
8. Шелов С. Д. Термин. Терминологичность. Терминологические определения. СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 2003. 280 с.
9. Фролова О.П. Словообразование в терминологической лексике современного китайского языка. Новосибирск: Наука, 1981. 132 с.
10. 述. 展我国的学研。 /名工作。 25-27。 北京, 2007 年。
11. У Ликунь. Об аффиксальном терминообразовании в китайском языке // Сборник материалов научной конференции «Научнотехническая терминология». М.: ВНИКИ, 2002. Вып. 2.